

MIROSLAW NAGIELSKI

Wydział Historii Uniwersytetu Warszawskiego
ORCID 0000-0003-4873-4313

DARIUSZ MILEWSKI

Wydział Nauk Historycznych
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa
ORCID 0000-0002-3255-7685

Wydatki skarbu koronnego na poselstwo tatarskie w 1654 r.*
Część 2

Zbigniew Wójcik, omawiając koszty sojuszu polsko-tatarskiego, wyliczył na podstawie analizy akt skarbowych dokładne sumy, poniesione na ten cel przez Rzeczpospolitą¹. Jak wykazał autor, na obu sejmach 1654 r. należności wobec Tatarów – w tym za wykup jeńców i koszty poselstw – obliczono na 52 650 zł i 29 gr². Do tego dochodziły rozmaite inne kwoty, które wyszczególniono w publikowanym tu zestawieniu, sporządzonym już w 1658 r. Jest to ogromna suma 450 tys. zł zaległych upominków za lata 1650-1655, której wypłacenie w dobie ciężkich i kosztownych wojen ze Szwecją i Moskwą trzeba uznać za niemałe poświęcenie ze strony skarbu koronnego (zważywszy dodatkowo, iż płacono Tatarom za lata, w których wojowali oni przeciw Rzeczypospolitej, wspierając zbuntowanych Kozaków). Doszło do tego 83 tys. zł nadzwyczajnej „kontentacyjnej” oraz 87 600 na koszt dwukrotnych misji strażnika koronnego Stanisława Mariusza Jaskólskiego, negocjującego w 1654 r. w Bachczysaraju warunki przymierza z Krymem³. Na sejmie 1658 r. rozliczono też koszt podjęcia posła tatarskiego Sulejmana agi, odbierającego w czasie drugiego sejmiku 1654 r. przysięgę króla na świeżo zawarte przymierze; pobyt posła kosztował skarb koronny 13 805 zł i 24 gr⁴.

* Artykuł powstał w ramach projektu badawczego Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki „Akta skarbowe jako źródło do dziejów wojskowości staropolskiej za panowania Wazów (1587-1668)”, moduł 1.1, nr 11H 13 0334 82.

¹ Z. Wójcik, *Aspekty finansowe przymierza polsko-tatarskiego 1654-1666*, w: *O naprawę Rzeczypospolitej. Studia ofiarowane Władysławowi Czaplinskiemu w sześćdziesiątą rocznicę urodzin*, Warszawa 1965, s. 137-153.

² Z. Wójcik, *Aspekty...*, s. 143.

³ W tym 51,6 tys. zł na koszty poselstwa i 36 tys. zł na zjednanie sobie Tatarów. Łączną kwotę wszystkich upominków i różnych długów zapłaconych Tatarom za lata 1650-1655 jako koszt zawarcia sojuszu Z. Wójcik wyliczył na 705 597 zł i 10 gr – zob. Z. Wójcik, *Aspekty...*, s. 143-144.

⁴ Z. Wójcik, *Aspekty...*, s. 144 i 151 (tabela).

Wobec ustania normalnej działalności sejmowej w latach potopu szwedzkiego sejm 1658 r. rozliczał zaległe wydatki związane nie tylko z samym zawarciem sojuszu z Krymem, ale i z jego podtrzymywaniem – m.in. poprzez wysyłanie poselstw polskich i przyjmowanie legacji tatarskich. Zajmujący się tą kwestią Zbigniew Wójcik wyliczył koszty poselstw polskich na 27 642 zł, tatarskich na 62 261 zł, a różne inne wydatki podsumował na 25 230 zł⁵.

W publikowanym przez nas fragmencie rękopisu z Biblioteki Ossolineum o sygnaturze 9532/II, dotyczącym wydatków na obsługę działalności dyplomatycznej, sprawy tatarskie zajmują jedną z czołowych pozycji. Nie są wszak jedyne, gdyż znajdują się tu również wyliczone sumy poniesione na kontakty dyplomatyczne z innymi partnerami politycznymi Rzeczypospolitej, w tym z Brandenburgią, Danią, Habsburgami, Moskwą, Osmanami czy Siedmiogrodem. Wydawcy zdecydowali się uwzględnić także te sumy, jakkolwiek nie wiążą się one bezpośrednio z zawarciem sojuszu z Krymem. Nie chcieliśmy jednak rozbić tekstu, a także przyświecała nam myśl pokazania Czytelnikowi całości kosztów dyplomatycznych, tak aby można było oszacować wagę wydatków na sojusz z Krymem na tle kosztów innych legacji. W efekcie pozwoli to na zrozumienie, jak bardzo potrzebny i – w związku z tym – jak bardzo kosztowny był dla Rzeczypospolitej sojusznik tatarski w trudnych latach wojen doby Jana Kazimierza. Sporządzający wykaz pisarz podsumował całość kosztów podejmowania posłów obcych w Polsce na 76 862 zł 26 gr i 3 d.⁶ Dokonane ponownie przez wydawców przeliczenie wykazanych kwot przyniosło sumę 76 862 zł 25 gr i 10 d., a więc mniejszą o 11 denarów. Być może różnica wynika z pomyłki pisarza. W każdym razie w dalszych obliczeniach przyjmujemy sumę uzyskaną z ponownego przeliczenia wydatków.

Wyniki zestawienia przedstawimy w tabelach. W każdej z nich zaznaczymy liczbę pozycji finansowych, ukazujących częstotliwość kontaktów oraz sumę pieniędzy wydanych na poszczególne kraje bądź kategorie działań dyplomatycznych wobec Krymu. W tabeli pierwszej wyszczególnione są wydatki na kontakty z Krymem, obejmujące trzy kategorie: różnego rodzaju koszty, ujęte jako upominki, następnie koszty utrzymania poselstw tatarskich w Polsce i wreszcie koszty legacji polskich na Krym (w tym utrzymania tam polskich zakładników: Hieronima Lanckorońskiego i Stanisława Oleśnickiego, z których każdy otrzymał po 10 tys. zł).

Tab. 1

L.p.	Rodzaj wydatku	Suma	Udział procentowy wydatków	Liczba pozycji finansowych	Udział procentowy pozycji finansowych
1	Upominki tatarskie	705 597/10	86,61	11	15,71
2	Poselstwa tatarskie do Polski	62 397/6/9	7,66	42	60
3	Poselstwa polskie na Krym	46 642	5,72	17	24,28
4	Suma	814 636/16/9	100	70	100

Tabela druga ukazuje wydatki na posłów obcych, wliczając w to koszt utrzymania Kozaka pojmanego z pułku Antona Żdanowicza w czasie kampanii 1657 r. Łącznie wyszczególniono ośmiu partnerów politycznych Rzeczypospolitej. Dla łatwiejszego oglądu poszczególne

⁵ Z. Wójcik, *Aspekty...*, s. 144-145 (omówienie) i 151 (tabela).

⁶ B. Ossol., rkps 9532/II, k. 62.

kraje ułożono według wysokości sum wydatkowanych na utrzymanie ich posłów. Osobliwą pozycją jest suma 3 tys. zł wydanych na utrzymanie w twierdzy zamojskiej wziętego do niewoli w Warszawie Arvida Wittenberga i towarzyszących mu oficerów. Trudno to co prawda uznać za wydatek stricte dyplomatyczny, jednak tak został zaszeregowany przez skarb koronny i dlatego go uwzględniamy.

Tab. 2

L.p.	Kraj	Suma wydatków	Udział procentowy wydatków	Liczba pozycji finansowych	Udział procentowy pozycji
1	Krym	62 397/6/9	81,18	42	73,68
2	Moskwa	7828/19/1	10,18	5	8,77
3	Szwecja	3000	3,90	1	1,75
4	Turcja	2750	3,58	1	1,75
5	Cesarstwo	420	0,54	2	3,50
6	Siedmiogród	294	0,38	4	7,01
7	Francja	150	0,19	1	1,75
8	Kozacy	23	0,03	1	1,75
9	Suma	76 862/25/10 ^A	100	57	100

^A W rękopisie 78 862/26/3 zł (różnica 11 d.).

W tabeli trzeciej przedstawiono wydatki na polskie misje dyplomatyczne do państw obcych i Kozaków Bohdana Chmielnickiego. Podobnie jak w poprzedniej tabeli, poszczególne kraje ułożono według wysokości kosztów poniesionych na legacje do nich. Należy przy tym zwrócić uwagę, że na legację Sebastiana Machowskiego wyliczono ze skarbu 6600 zł, jednak pisarz zaznaczył, iż poseł odebrał dodatkowo 3400 zł z pieniędzy publicznych odłożonych wcześniej we Lwowie⁷. Całość legacji kosztowała zatem 10 tys. zł, podnosząc ogólną sumę kosztów poselstw do Porty z 41 800 do 45 200 zł. W zbiorczym wyliczeniu pisarz nie uwzględnił wszakże wspomnianej kwoty 3400 zł, zamykając całość wydatków na poselstwa polskie do krajów obcych sumą 304 562 zł. Na potrzeby oszacowania skali wydatków rzeczywiście poniesionych przez Polskę na poszczególne legacje wzięliśmy wszak pod uwagę wspomniane pieniądze lwowskie S. Machowskiego. Zwiększa to sumę wydatków na wszystkie legacje do 307 962 zł.

Tab. 3

L.p.	Kraj	Suma wydatków	Udział procentowy wydatków	Liczba pozycji finansowych	Udział procentowy pozycji
1	Moskwa	59920	19,45	7	12,06
2	Szwecja	49800	16,17	4	6,89
3	Krym	46642	15,14	17	29,31
4	Turcja	45200 ^A	14,68	7	12,06
5	Cesarstwo	42500	13,80	6	10,34
6	Kozacy	27400	8,90	8	13,79

⁷ B. Ossol., rkps 9532/II, k. 63v-64.

L.p.	Kraj	Suma wydatków	Udział procentowy wydatków	Liczba pozycji finansowych	Udział procentowy pozycji
7	Dania	15100	4,90	1	1,72
8	Siedmiogród	9800	3,18	3	5,17
9	Brandenburgia	9600	3,12	5	8,62
10	Suma	307962 ^B	100	58	100

^A 41 800 zł bez uwzględnienia sumy podjętej przez S. Machowskiego we Lwowie.

^B Według rękopisu: 304 562 zł (różnica 3400 zł).

Jak widać z powyższych zestawień, zawarty w 1654 r. sojusz z Krymem był w pierwszych latach potopu szwedzkiego jednym z czynników najbardziej obciążających skarb koronny (co zauważył już Zbigniew Wójcik). Na utrzymanie legacji tatarskich przybywających do Polski wydano ponad 62 tys. zł, co stanowiło około 4/5 wszystkich pieniędzy wydanych na poselstwa obce. Jeśli chodzi o koszty wysyłanych legacji polskich, wyniosły one ponad 46 tys. zł, obejmując 15% wszystkich wydatków z tego zakresu. Kontakty z Krymem ustępują jedynie Moskwie i Szwecji, z którymi prowadzono wojny przeplatane rokowaniami (w tym skuteczny rozejm z Moskwą w 1656 r.). Kosztem ukrytym przymierza, jakiego nie można znaleźć w rachunkach skarbowych, jest zgoda na wybieranie przez Tatarów jasyru na Ukrainie. Milcząco przyzwolono na to już w porozumieniu żwaniackim⁸, a w dalszych latach obserwuje się wręcz współpracę polsko-tatarską w tym zakresie⁹. Dla Krymu był to bezpośredni zysk, z pewnością szybszy niż uzgodnione z Polską wypłaty upominków. Było to korzystne także dla Porty i samego sułtana mającego swój udział w zyskach ze sprzedaży złapanych przez Tatarów niewolników¹⁰. Zgoda na wybieranie jasyru osłabiała też potencjał ludnościowy zbuntowanej Ukrainy – tak więc choć moralnie naganny, proceder ten służył umocnieniu polsko-tatarskiego aliansu.

Zawarcie i utrzymanie tak kosztownego przymierza było oczywiście skutkiem zwiększonego zagrożenia państwa polsko-litewskiego po wybuchu wojny moskiewskiej w 1654 r. i szwedzkiej rok później oraz braku alternatywy. Niepewny sojusznik siedmiogrodzki zawiódł, a później wręcz przyłączył się do wrogów Rzeczypospolitej. Sojusz ze Szwecją przeciw Moskwie, postulowany m.in. przez hetmana wielkiego litewskiego Janusza Radziwiłła nie miał szans realizacji z uwagi na spór dynastyczny w rodzie Wazów oraz brak realnych interesów Szwecji we wspomaganiu Polski przeciw państwu carów¹¹. W tej sytuacji, wobec

⁸ Co prawda w rozmowach żwaniackich zastrzeżono zakaz wybierania jasyru w drodze na Krym i nawet zapłacono za to Tatarom, jednak ci i tak rozpuścili zagony, których wojsko polskie nie zwalczało. D. Milewski, *Kampania żwaniacka 1653 roku. Dziariusze i relacje wojenne*, Oświęcim 2016, s. 67; A.S. Radziwiłł, *Pamiętnik o dziejach w Polsce*, t. 3, wyd. A. Przyboś, R. Żelewski, Warszawa 1980, s. 398-399.

⁹ Tak działo się m.in. w czasie kampanii zimowej 1655 r. i po Cudnowie w 1660 r. Zob. M. Jemiolowski, *Pamiętnik dzieje Polski zawierający (1648-1679)*, oprac. J. Dziegielewski, Warszawa 2000, s. 130-131; A. Kersten, *Stefan Czarniecki 1599-1665*, Lublin 2006, s. 242-244; Z. Wójcik, *Rywalizacja polsko-tatarska o Ukrainę na przełomie lat 1660-1661*, „Przegląd Historyczny”, 1954, t. 45, nr 4, s. 620-623; P. Kroll, *Działania wojenne na Zadnieprzu w latach 1661-1662 i dwie nieudane próby opanowania Perejasławia przez Jerzego Chmielnickiego*, w: *Hortus bellicus. Studia z dziejów wojskowości nowożytnej*, red. K. Bobiatyński i inni, Warszawa 2017, s. 333.

¹⁰ Z. Güneş-Yağcı, *The Black Sea Slave Trade According to the Istanbul Port Customs Register, 1606-1607*, w: *Eurasian Slavery, Ransom and Abolition in World History 1200-1860*, red. Ch. Witzernath, Dorchester 2015, s. 207-219.

¹¹ D. Milewski, *Między Moskwą a Szwecją: Jan Leszczyński i Janusz Radziwiłł o stanie państwa i sposobach jego ratowania w latach 1654-1655*, w: *Radziwiłłowie w służbie Marsa*, red. M. Nagielski, K. Żojdź, Warszawa 2017, s. 181-202.

zagrożenia moskiewskiego Krym pozostawał jedynym możliwym sojusznikiem i jakie by nie były koszty tego przymierza, Rzeczpospolita zdecydowała się je zawrzeć i utrzymać¹².

Wydawany przez nas tekst źródłowy jest fragmentem księgi opisanej jako „Wydatki skarbu koronnego na wojsko w latach 1652-1655”, przechowywanej w Bibliotece Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu pod sygnaturą 9532/II. Księga sporządzona jest na papierze i liczy 156 stron opatrzonych foliacją. Ogólny stan zachowania rękopisu jest dobry. Spisane w księdze rachunki skarbu koronnego sporządzono na potrzeby rozliczenia się z sejmem 1658 i 1659 r. Prezentowana tutaj edycja obejmuje fragment opatrzony tytułem „Druga distributa na różne potrzeby Rzeczypospolitej”, obejmujący 17 stron od karty 58 do 66. Dzieli się on na poszczególne kategorie wydatków: „Na upominki tatarskie” (k. 58-59), „Na prowizje posłów różnych tatarskich, moskiewskich, węgierskich, szwedzkich i kontentacje zwyczajne” (k. 59-62) oraz „Na różnych IchMciów panów posłów do różnych państw i monarchii od Rzeczypospolitej wysłanych” (k. 62-66). Każda z tych kategorii obejmuje wyliczenie poszczególnych wydatków, zakończone zbiorczym zestawieniem kosztów (np. k. 59: „In summa wyszło na upominki tatarskie różnemi czasy przez różnych posłów facit zł 705 597/10”).

Wydatki dyplomatyczne są niewielkim, acz ważnym fragmentem szerszego zestawienia, poświęconego kosztom wojskowym, poniesionym przez Rzeczpospolitą w trudnych latach potopu szwedzkiego. Bezprecedensowy wysiłek wojenny i dyplomatyczny, podjęty przez państwo polsko-litewskie w czasach Jana Kazimierza pozwolił je uchronić od katastrofy. Zasadne więc wydaje się przygotowanie edycji tak wydatków wojskowych, jak i dyplomatycznych, które kryły się za sukcesami na polach bitew.

Edycję przygotowano zgodnie z zaleceniami *Instrukcji wydawniczej dla źródeł historycznych od XVI do połowy XIX w.*, Wrocław 1953 (opracowanej przez Kazimierza Lepszego), nie odbiegając w szczególności od zasad przyjętych w pierwszej części niniejszej publikacji¹³. Uwspółcześniono pisownię wyrazów, zachowując ich wymowę (np. residentia – rezydencja; han – chan). Dotyczy to także łacińskiego zapisu nazw miesięcy, gdzie przyjęto ortografię klasyczną (np. Februarj, Martj – Februarii, Martii). Osoby indentyfikowano w przypisach rzeczowych przy pierwszym pojawieniu się ich w tekście źródła; w kolejnych przypadkach podawano nazwiska w nawiasach kwadratowych. W przypadku niemożności zidentyfikowania osoby, zrezygnowano z opatrywania jej przypisem. Za pomoc w identyfikacji posłów moskiewskich wydawcy składają podziękowania dr. Tomaszowi Bohunowi.

Edycja źródła

Oryg.: *Bibl. Ossolineum, rkps 9532/II, k. 58-66*

Tytuł: *Druga distributa na różne potrzeby Rzeczypospolitej*
[58]

Druga distributa na różne potrzeby Rzeczypospolitej
A mianowicie na upominki tatarskie:

¹² Wypłata upominków była warunkiem sojuszu. Sefer Gazi aga do S. Korycińskiego, Bachczysaraj [1654], w: A. Zihni Soysal, *Jarłyki krymskie z czasów Jana Kazimierza*, Warszawa 1939, nr 19, s. 48-49; Z. Wójcik, *Feudalna Rzeczpospolita wobec umowy w Perejasławiu*, „Kwartalnik Historyczny”, 1954, R. 61, nr 3, s. 92-104.

¹³ D. Milewski, *Wydatki skarbu koronnego na poselstwo tatarskie w 1654 r. Część 1*, „Saeculum Christianum”, 2022, R. 29, t. 1, s. 278-288.

Dano za lat 5, które in Anno 1655 pro festo Sancti Joannis Babbistae proxime praeterito ekspirowały upominków zatrzymanych in summa – 450 000

Z osobna na tyleż lat kontentacyjej osobnej, do której się przyczyni ukontentowanie względem pomknionego roku dano – 83 000

Na różne unkoszta podrózne przy odwiezieniu tychże upominków do granic podjęte, a mianowicie podejmowanie posła tatarskiego Mechmeta Murzy w Kamieńcu a die 12 mensis Junii 1654 a diem 5. Februarii [58v] Anni 1655 residującego sprawowanie sukien temuż posłowi, kontentacje przystawów. Diaria pp. pisarzy skarbowych przy tychże upominkach posłanych i w Kamieńcu aż do odprawy rezydujących wydano in summa – 17 923/10

Z osobna:

J.M. Panu Mariuszowi Jaskulskiemu strażnikowi wojskowemu¹⁴ dano iuxta senatus consultum na ukontentowanie różnych murzów i jemu samemu na expensa podrózne – 51 600
Temuż J.M. Panu strażnikowi wojskowemu powtóre do Krymu wyslanemu na ujęcie Tatarów – 36 000

Na takoweż ujęcie tychże Tatarów posłano przez J.M. Pana Tomasza Karczewskiego¹⁵ – 27 000

Na takoweż ujęcie i ukontentowanie tatarskie starszynej posłano nieboszczyka p. Romaszkiewica¹⁶ wziętych z rąk J.M. Pana łączyckiego¹⁷ – 18 000

Na ukontentowanie dwóch murzów Kamameta¹⁸ i Agi dano przez J.M. Pana hetmana w. koronnego¹⁹ – 12 000

Na ujęcie niektórych Tatarów przez J.M. Pana Stefana Czarneckiego wojewodę ruskiego²⁰ wziętych z rąk J.M. Pana łączyckiego [Aleksandra Sielskiego] – 3562

[59]

Za różne jedwabne materie Tatarom przez J.M. Pana Jana Szumowskiego podstolego przemyskiego²¹ posłane – 5900

Na takoweż ukontentowanie tychże Tatarów przez J.M. Pana Aleksandra Wolffa²² posłano wziętych z rąk J.M. Pana łączyckiego [Aleksandra Sielskiego] – 612

In summa wyszło na upominki tatarskie różnemi czasy przez różnych posłów facit – 705 597/10 zł.

¹⁴ Stanisław Mariusz Jaskólski (zm. 1683), do 1648 i 1650-1652 strażnik wojskowy, wojewoda czernihowski od 1679, wojewoda podolski od 1683.

¹⁵ Tomasz Karczewski (zm. 1691), rotmistrz chorągwi tatarskiej, łowczy chełmski od 1662, podczaszy sanocki 1663-1676, oboźny koronny w 1663, chorąży sanocki 1679-1682, chorąży lwowski 1682-1690, kasztelan halicki od 1690.

¹⁶ Jan bądź Piotr Romaszkiewicz (zm. po 1667), Ormianin, agent dyplomatyczny na służbie polskiej.

¹⁷ Aleksander Sielski (zm. 1682), kasztelan łączycki, zarządca skarbu koronnego w latach 1656-1658.

¹⁸ Chan Mehmed murza, w źródłach polskich zwykle jako Kammamet bądź Kammambet murza. Brał udział w kampanii zborowskiej 1649 r.

¹⁹ Stanisław „Rewera” Potocki (zm. 1667), wojewoda braclawski 1631-1636, wojewoda podolski 1636-1655, wojewoda kijowski 1655-1658, wojewoda krakowski od 1658, hetman polny koronny 1652-1654, hetman wielki koronny od 1654.

²⁰ Stefan Czarniecki (zm. 1665), oboźny koronny, cześnik chełmski 1647-1651, kasztelan kijowski 1652-1657, wojewoda ruski 1657-1664, wojewoda kijowski od 1664, hetman polny koronny od 1665.

²¹ Jan Szumowski (zm. 1678). W spisie urzędników występuje w latach 1657-1668 jedynie jako wojski przemyski; zob. *Urzednicy województwa ruskiego XIV-XVIII wieku. Spisy*, oprac. K. Przyboś, Wrocław 1987, s. 395.

²² Aleksander Ludwik von Ludinghausen Wolff (zm. 1678), dworzanin królewski, starosta feliński 1656-1672, wojewoda dorpaccki w 1657, opat pelpliński od 1673 i biskup inflancki.

Na prowizje posłów różnych tatarskich, moskiewskich, węgierskich, szwedzkich i kontentacyje zwyczajne, a naprzód:

Na prowizją posła od Sepher Kazy Agi²³, który dał wiadomość o nowym chanie²⁴, więc na sprawowanie sukien temuż posłowi i onego ukontentowanie dostateczne – 2904

Na prowizją Sulimana Agi²⁵ posła od samego chana nowego, który od króla J.M.²⁶ odbierał przysięgę i Rzeczypospolitej dano także z ukontentowaniem in summa – 13805/24

[59v]

Na prowizją posła tatarskiego od samego chana na imię Meidana Kazy Beja²⁷ do cesarza J.M. chrześcijańskiego²⁸ posłanego – 715

Na prowizją posła hańskiego na imię [...] ^{29a} do Szweciej jadącego, przy którym p. Kanazyk³⁰ posłany – 750

Na prowizją posła hańskiego Kolsachat Atałyka³¹ do króla duńskiego³² wysłanego – 450.

Na prowizją posła tatarskiego, który dał znać królowi J.M. o złączeniu ordy z wojskiem koronnym – 360

Na prowizją posła na imię Asłana od sułtanika przysłanego z ukontentowaniem onegosz – 703/15

Na prowizją posła od sułtana gałgi³³ na imię Sadyka similiter z ukontentowaniem wydał skarb 734

Na prowizją posła Abduraszak Cielebiego³⁴ od nuradin sułtana³⁵ do króla J.M. przysłanego itidem z kontentacją - 794

Na prowizją Dzionkazy Agi³⁶ posłannika tatarskiego od Kana Beja³⁷ siostrzeńca chańskiego wodza wojska tatarskiego – 871/12

²³ Sefer Gazi aga (zm. 1664), wielki wezyr (1644-1646, 1647-1664) chanów Islama III Gereja i Mehmeda IV Gereja.

²⁴ Mehmed IV Gerej (zm. 1674), chan krymski 1641-1644 i 1654-1666.

²⁵ Sulejman aga, kapudy baszy (starszy odźwierny, tur. kapıcı başı), następnie podkomorzy chański, poseł tatarski do Polski w 1654. Brał udział w rokowaniach polsko-tatarskich pod Zborowem w 1649 r. Zob. D. Kołodziejczyk, *The Crimean Khanate and Poland-Lithuania. International Diplomacy on the European Periphery (15th – 18th Century). A Study of Peace Treaties Followed by Annotated Documents*, Leiden–Boston 2011, s. 164-166.

²⁶ Jan II Kazimierz Waza (zm. 1672), król Polski i wielki książę litewski 1648-1668.

²⁷ Meydan Gazi, dyplomata krymski, poseł do cesarza w latach 1655, 1656 i 1660 oraz do króla duńskiego. Zob. D. Kołodziejczyk, *The Crimean Khanate...*, s. 172.

²⁸ Ferdynand III Habsburg (zm. 1657), od 1637 cesarz rzymski.

²⁹ ^a *W tekście puste miejsce na wpisanie imienia.*

³⁰ Henri de Canasilles, agent dyplomatyczny Jana Kazimierza.

³¹ Być może Mehmed Gazi aga Atałyk (tur. Atalıq), wielokrotny poseł chański do Polski i Kozaków – zob. Islam III Gerej do Jana Kazimierza, Bachczysaraj [1654], w: A. Zihni Soysal, *Jarłyki krymskie...*, nr 14, s. 39; Sefer Gazi aga do S. Korycińskiego, Bachczysaraj [1654], w: tamże, nr 16, s. 42.

³² Fryderyk III Oldenburg (zm. 1670), od 1648 król Danii i Norwegii.

³³ Gazi Gerej, bratanek chanów Islama III Gereja i Mehmeda IV Gereja, nurreidin 1642-1651, kałga od 1651.

³⁴ Abdurrazak Czelebi, goniec tatarski wysłany do króla w 1655 r. przez nureddina Adil Gereja, Zob. Abdulkirim aga do S. Korycińskiego [Czczelnik, 1655], w: A. Zihni Soysal, *Jarłyki krymskie...*, nr 27, s. 57-58 i Adil Gerej do tegoż, Czczelnik [1655], w: tamże, nr 28, s. 58-59.

³⁵ Adil Gerej (zm. 1659), brat chanów Islama III i Mehmeda IV, nurreidin 1651-1659.

³⁶ Dżian Gazi aga, goniec tatarski do Polski w grudniu 1654 r.

³⁷ Gazi bej, siostrzeniec chanów Islama III i Mehmeda IV.

Na prowizją posła tatarskiego Achmet Agi od sułtana gałgi [Gazi Gereja] przysłanego – 985/18/9
 Na prowizją posła tatarskiego Ali Aga nazwanego – 1626/10

[60]

Na prowizją posła tatarskiego wielkiego chańskiego Bedesz Aga³⁸ nazwanego – 3632/3
 Item na prowizją posła Mechmet Sza Beja pro obside zostawającego wydał skarb od zaczęcia rezydencji jego, która się poczęła a die 7 Martii Anno 1655 ad diem 14. Augusti exclusive i z poczesną rachując za każdy tydzień pro zł 224; facit za niedziel 24 – 6490/10
 Na prowizją w. posła tatarskiego Osman Kiehaja³⁹ nazwanego wyszło i z ukontentowaniem in summa – 1401/20
 Na prowizją posła tatarskiego Mechmet Alli Murza nazwanego a od księcia J.M. brandenburskiego⁴⁰ z listami powracającego wyszło – 486
 Na prowizją posła tatarskiego Feta Celebiej nazwanego od tegoż księcia powracającego wyszło – 1100
 Na prowizją samego Supan Kazy Agi⁴¹ w Lublinie u króla J.M. będącego – 510
 Na prowizją dwóch posłów tatarskich jednego Atałyka Bidę, drugiego Ottona Hazę nazwanych wyszło – 550
 Na prowizją posła tatarskiego Delle Mesten Aga nazwanego wyszło – 1019

[60v]

Na prowizją powtórna samego Supan Kazy Agi wyszło – 1663
 Na prowizją posła tatarskiego Atałyk nazwanego – 834
 Na prowizją posła chańskiego Mechmet Alli Murza nazwanego a do księcia J.M. brandenburskiego [Fryderyka Wilhelma] jadącego – 445
 Na prowizją gońca tatarskiego Sułtanasa nazwanego wyszło – 746/7
 Na prowizją posła tatarskiego Jumera Cielebego nazwanego wyszło – 858
 Na prowizją posła tatarskiego Hassan Celebiej nazwanego, a o przyściu wojsk chańskich znać dającego wyszło – 1440
 Na prowizją posła tatarskiego Delli Der nazwanego – 430
 Na prowizją trzech gońców tatarskich jednego Alle beja, drugiego Umer beja, trzeciego Dolweteja Aga nazwanych wyszło – 3090
 Na prowizją posła tatarskiego Hadzi Kazy Murza nazwanego wyszło i z kontentacją – 2092
 Na prowizją posłów tatarskich Hassan Murza i Mechmet Su Emildas wyszło z kontentacją – 3666
 Na prowizją posłów tatarskich Doium Kazy Murza⁴² i drugiego Su Kazy Murza do króla J.M. duńskiego [Fryderyka III] wysłanych – 432

³⁸ Właściwie Dedesz aga, wielokrotny poseł krymski do Polski; zob. D. Kołodziejczyk, *The Crimean Khanate...*, s. 169; Z. Wójcik, *Rywalizacja...*, s. 623, 629.

³⁹ Osoba bliżej niezidentyfikowana; sądząc po tytule „kiahia”, mógł pełnić funkcję marszałka dworu. Być może tożsamy z Kaja bejem. L. Podhorodecki, *Chanat krymski i jego stosunki z Polską w XV-XVIII w.*, Warszawa 1987, s. 200.

⁴⁰ Fryderyk Wilhelm Hohenzollern (zm. 1688), od 1640 margrabia brandenburski i książę w Prusach.

⁴¹ Subchan Gazi aga (zm. po 1663), dowódca posiłkowego oddziału tatarskiego przysłanego do Polski w 1656.

⁴² Doğum Gazi murza bądź Doyum gazi murza; osoba bliżej niezidentyfikowana.

[6I]

- Na prowizją posła tatarskiego Hakag Kazi Atałyka nazwanego wyszło – 1339/19
 Na prowizją posłów trzech tatarskich, jednego Alli Aga od chana, drugiego Nezetcza Murza od gałgi sołtana [Gazi Gereja], trzeciego Fettacha Cielebieja⁴³ od nuradyn sułtana [Adil Gereja] wyszło z kontentacyjami – 3584/3
 Na prowizją posła tatarskiego Irekiesz Atałyk nazwanego – 408
 Na prowizją gońca chańskiego Umerbeja nazwanego wyszło – 188
 Na prowizją Dilavira tłumacza Supan Kazy Agi wyszło – 180
 Na prowizją posłów tatarskich przez J.M. księdza podkanclerzego⁴⁴ podejmowanych – 190
 Na prowizją posła tatarskiego Doiun Kaza Murza nazwanego – 136
 J.M. Panu Wawrzyńcowi Sierakowskiemu przy posłach tatarskich do króla J.M. wysłanemu – 224
 Panu Janowi Maryanowi z gońcami do Krymu wysłanemu dano – 200
 Panu Bairunowi Ormianinowi z listami do chana wysłanemu – 62/15
 Panu Zachariaszowi Piotrowicowi⁴⁵ z listami do chana wyprawionemu – 300

[6Iv]

- Na prowizją posłannika moskiewskiego Iwana Stefanowicza⁴⁶ nazwanego wyszło – 3781/0/1
 Na prowizją posłannika moskiewskiego Nazareia Michałowica Alphima stolnika carskiego⁴⁷ wyszło – 622/19
 Na prowizją posłannika moskiewskiego Atanazego Iwanowicza Nestorego⁴⁸ stolnika carskiego – 908
 Na posłannika moskiewskiego Klementina⁴⁹ carskiego pokojowego wyszło – 1141
 Na prowizją posłannika moskiewskiego Fedora Tychowicza i czterech Kozaków z nim od Chmielnickiego⁵⁰ posłanych – 1376
 Na prowizją więźniów węgierskich w pogromie wareckim pojmany wyszło – 100
 Posłanikowi Rakoczego⁵¹ per modum Eleemozynaie z woli J.K.M. dano – 100
 Towarzystwu niektórym z posłannikiem Rakoczego do Częstochowej jadącym dano – 49

⁴³ Być może tożsamy z wspomnianym wyżej Feth Çelebim.

⁴⁴ Mikołaj Prażmowski (zm. 1673), regent kancelarii mniejszej kor. 1650-1652, referendarz duchowny 1652-1654/55, sekretarz w. do 1658, podkanclerzy kor. 1658, kanclerz w. kor. do 1666, arcybiskup gnieźnieński 1666-1673.

⁴⁵ Zachariasz Piotrowicz, wysłannik polski na Krym, nobilitowany w 1661.

⁴⁶ Iwan Stefanowicz: Iwan Stiepanow – diak urzędów Razbojnogo (1651-1652, 1662-1663, 1666), Bolszego pri-chodu (1653, 1654-1656?), Chlebnogo sбора (1655), Strieleckogo (1656-1662), Moskowskiego sudnogo (1667), Chołopiego (1667-1674), Nowgorodskoj czietii (1667/68-1670). Д. В. Лисейцев, Н.М. Рогожин, Ю.М. Эскин, *Приказы московского государства XVI-XVII вв. Словарь-справочник*, Москва–Санкт Петербург 2015 (dalej: *Приказы...*), s. 271.

⁴⁷ Iwan Michajłowicz Alfimow, stolnik; posłował na Ukrainę w 1658.

⁴⁸ Afanasij Iwanowicz Niestierow – diak Urzędów Stwolnogo (1653, 1656-1665/66), Oruziejnogo (1660-1668), Zołotogo (1667/68). *Приказы...*, s. 280.

⁴⁹ Iwan Klementiew – diak w urzędach Inoziemskim (1670-1675), Rejtarskim (1671, 1676), Jamskim (1678-1680), Pomiestnym (1681), Sudnym dworcowym (1681-1686), Moskowskim sudnym (1683-1686). Tamże, s. 290.

⁵⁰ Bohdan Chmielnicki (zm. 1657), od 1648 hetman kozacki i przywódca powstania.

⁵¹ Jerzy II Rakoczy (zm. 1660), od 1648 księżę siedmiogrodzki.

Panu Rybkowskiemu⁵² z listami od Kimini Janusza⁵³ i Mikiesza⁵⁴ do króla J.M. wyprawionemu dano – 45

Kozakowi z pułku Antonowego⁵⁵ pojmanemu i do J.M. pana marszałka w. koronnego⁵⁶ odesłanemu dano – 23

Na prowizją czausza tureckiego, a od J.M. pana marszałka w. koronnego [Jerzego Lubomirskiego] do K.J.M. posłanego dano – 2750

Sekretarzowi posła K.J.M. węgierskiego⁵⁷ do Wiednia powracającemu dano na drogę – 300

[62]

Kurierowi cesarskiemu z listami do króla J.M. wysłanemu dano kontetacyjej – 120

J.M. Panu Sewerinowi Kochanowskiemu samoczwart posła francuskiego⁵⁸ do króla J.M. konwojującemu dano kontetacyjej – 150

Na prowizją Wittemberka hetmana polnego szwedzkiego⁵⁹ z inszemi oficerami do Zamościa na więzienie odesłanego dano – 3000

In summa na różnych posłów tatarskich, moskiewskich, węgierskich i szwedzkich wyszło – 76 862/26/3⁶⁰.

Na różnych Ich Mciów pp. posłów do różnych państw i monarchii od Rzeczypospolitej wysłanych:

Jaśnie Wielmożnemu J.M. Panu Janowi z Leszna wojewodzie poznańskiemu⁶¹ w sprawach Rzeczypospolitej do cesarza J.M. św. pamięci chrześcijańskiego [Ferdynanda III] wysłanemu dano – 18 000

Jaśnie Wielmożnemu J.M. Panu Janowi Wielopolskiemu kasztelanowi wojnickiemu⁶² w teje legacyjej do Wiednia jadącemu – 18 000

J.M. Panu Janowi Andrzejowi Morsztynowi [62v] stolnikowi sandomirskiemu⁶³ tanquam secretario legationis Viennensis dano ex senatus consulto – 3000

⁵² Zapewne Stanisław Rybkowski, towarzysz w chorągwi kozackiej Stanisława Witowskiego.

⁵³ Jan (János) Kemény (zm. 1662), dowódca siedmiogrodzki, od 1661 książę siedmiogrodzki.

⁵⁴ Michał Mikesz (Mihály Mikes, zm. 1662), dowódca siedmiogrodzki.

⁵⁵ Anton Żdanowicz, pułkownik wojsk zaporoskich, który ze swoim pułkiem wziął udział w wyprawie Jerzego Rakoczego na Rzeczpospolitą w 1657 r.

⁵⁶ Jerzy Sebastian Lubomirski (zm. 1667), marszałek nadw. kor. 1650, wielki kor. 1650-1664 oraz hetman polny kor. 1657-1664.

⁵⁷ Leopold I Habsburg (zm. 1705), od 1657 król czeski i węgierski, od 1658 cesarz rzymski. Jego posłem w Polsce był baron Franz Paul von Lisola (zm. 1674).

⁵⁸ Antoine de Lumbres (zm. 1676), poseł francuski w Polsce 1657-1665.

⁵⁹ Arvid Wittenberg (zm. 1657), feldmarszałek szwedzki, komendant Warszawy w 1656, wzięty do niewoli 1 VII tr.

⁶⁰ Z wyliczenia poszczególnych sum wynika 76 862/25/10. Być może pomyłka pisarza. Różnica wynosi 11 d.

⁶¹ Jan Leszczyński (zm. 1679), kaszt. śremski 1644, gnieźnieński 1644-1653, wojewoda łęczycki 1653-1656, poznański 1656-1661, podkanclerzy kor. 1661-1666, kanclerz kor. 1666-1678, wojewoda krakowski 1678. Jesienią 1656 r. polskie poselstwo przybyło do Wiednia w składzie: Jan Leszczyński wojewoda poznański, Jan Wielopolski kasztelan wojnicki, Jan Andrzej Morsztyn, referendarz koronny, i zawarło z Austrią traktat przymierza 1 XII 1656 r. Zob. Z. Wójcik, *Traktaty polsko-austriackie z drugiej połowy XVII wieku*, Warszawa 1985, s. 8-9.

⁶² Jan Wielopolski (zm. 1668), kasztelan wojnicki 1655-1667, wojewoda krakowski 1667-1668.

⁶³ Jan Andrzej Morsztyn (zm. 1693), stolnik sandomierski 1647-1658, referendarz kor. 1658-1668, podskarbi w. kor. 1668-1683; dyplomata.

J.M. Panu Andrzejowi Miaskowskiemu stolnikowi halickiemu⁶⁴ w sprawach Rzeczypospolitej przy cesarzu J.M. rezydującemu – 600

J.M. Panu Don Diemu de Villa Lobos⁶⁵ w pewnej także legacji do cesarza J.M. wysłanemu – 2000

J.M. Panu Krzysztofowi Mazyniemu J.K.M. sekretarzowi⁶⁶ z Poznania do króla J.M. węgierskiego [Leopolda I] wysłanemu – 900

Jaśnie Wielmożnemu J.M. Panu Janowi z Leszna wojewodzie na on czas łęczyckiemu⁶⁷ w sprawach Rzeczypospolitej do Szwecyjy wysłanemu naznaczono dać ex senatus consulto – 30 000

J.M. Panu Andrzejowi Morsztynowi stolnikowi sandomirskiemu tanquam internuntio do Szwecyjy także w sprawach Rzeczypospolitej wysłanemu – 15 000

J.M. Panu Janowi Tańskiemu⁶⁸ na on czas viceinstigatorowi koronnemu tanquam secretario Sueticae legationis dano – 3000

J.M. Panu Hieronimowi Zaorskiemu J.K.M. [63] sekretarzowi⁶⁹ przed wielkimi posłami do Szwecyjy wyprawionemu – 1800

Jaśnie Wielmożnemu J.M. Panu Janowi Kazimierzowi Krasieńskiemu wojewodzie płockiemu⁷⁰ jako komisarzowi do Moskwy na traktaty destinowanemu – 24 520

J.M. Panu Stanisławowi Sarbiewskiemu staroście grabowieckiemu⁷¹ na też komisją moskiewską od Rzeczypospolitej destinowanemu przez J.M. Pana łęczyckiego i pana Pinocego⁷² – 10 000

⁶⁴ Andrzej Miaskowski, sekretarz JKMcI 1651, stolnik halicki 1651-1657. A. Miaskowski posłował w 1656 r. do cesarza Ferdynanda III, negocjując sojusz przeciwko Szwecji (rezydował do września tr. w Wiedniu); ponownie jako poseł do Leopolda I wysłany wiosną 1657 r. Zob. jego biogram w PSB, t. 20/3, Wrocław 1975, s. 534-535.

⁶⁵ Don Diego de Villa Lobos jako dworzanin i płk JKMcI został wysłany przez Jana Kazimierza do cesarza w marcu 1655 r. z prośbą o pomoc finansową i militarną dla Rzeczypospolitej; zob. M. Wagner, *Słownik biograficzny oficerów polskich drugiej połowy XVII wieku*, t. 1, Oświęcim 2013, s. 280-281.

⁶⁶ Negocjował także z upoważnienia Jana Kazimierza z dowódcami cesarskimi, m.in. z hr. Rajmundem Montecucolom podział kwater dla korpusu gen. Melchiora Hatzfelda. L. Kubala, *Wojny duńskie i pokój oliwski 1657-1660*, Lwów 1922, s. 27.

⁶⁷ J. Leszczyński z Aleksandrem Naruszewiczem byli posłami do Szwecji w 1655 r., a sekretarzem tego poselstwa był Jan Tański wiceinstigator koronny. Zob. Z. Wójcik, *Polska służba dyplomatyczna XVI-XVIII wieku*, Warszawa 1966, s. 331-332.

⁶⁸ Jan Tański – pisarz grodzki poznański 1649/1650, wiceinstigator koronny od 1649 r.; instigator koronny w latach 1658-1673. Zob. *Urzędnicy centralni i nadworni Polski XIV-XVIII wieku. Spisy*, s. 208.

⁶⁹ Hieronim Zaorski był elektorem Jana Kazimierza w 1648 r. z województwem mińskim; zob. K. Niesiecki, *Herbarz Polski*, t. 10, Lipsk 1845, s. 74.

⁷⁰ Jan Kazimierz Krasieński (zm. 1669), wojewoda płocki 1648-1659; podskarbi w kor. 1658-1668. Wraz z marszałkiem lit. Krzysztofem Zawiszą stał na czele poselstwa na rokowania z Moskwą w Niemieży zakończone podpisaniem traktatem 3 XI 1656 r. Zob. Z. Wójcik, *Polska i Rosja wobec wspólnego niebezpieczeństwa szwedzkiego w okresie wojny północnej 1655-1660*, w: *Polska w okresie drugiej wojny północnej 1655-1660*, t. 2, Warszawa 1957, s. 349-367.

⁷¹ Stanisław Sarbiewski (zm. 1662), kasztelan sochaczewski 1659, miński 1659, a w 1660 awansował na wojewodę mazowieckiego. Zob. jego biogram w PSB, t. 35/2, Warszawa-Kraków 1994, s. 185-187.

⁷² Hieronim Pinocci – sekretarz JKMcI i pisarz metryki koronnej; na sejmie 1662 r. otrzymał polski indygenat za służbę w dyplomacji. Zob. B. Trelińska, *Album armorum Nobilium Regni Poloniae XV-XVIII saec. Herby nobilitacji i indygenatów XV-XVIII w.*, Lublin 2001, nr 985, s. 364.

Jaśnie Wielmożnym Ich Mściom pp. a mianowicie Krzysztofowi Zawiszy marszałkowi W.Ks Lit.⁷³, Janowi Zawiszy nominatowi wileńskiemu⁷⁴, Cyprianowi Pawłowi Brzostowskiemu referendarzowi W.Ks.Lit.⁷⁵, Stanisławowi Sarbiewskiemu staroście grabowieckiemu – 8000

J.M. Panu Janowi Ignacemu Bąkowskiemu podkomorzemu chełmińskiemu⁷⁶ do Moskwy ze Gdańska destinowanemu – 12 600

J.M. Panu Stefanowi Goleckiemu dworzaninowi króla J.M. pokojowemu⁷⁷ tanquam internuntio do Moskwy – 3000

[63v]

J.M. Panu Aleksandrowi Czernickiemu podstolemu wileńskiemu⁷⁸ do Moskwy wyprawionemu – 1000

Boguszewicowi z listami do posła cesarza J.M. chrześcijańskiego na ten czas w Moskwie będącego wysłanemu – 800

J.M. Panu Mikołajowi Bieganowskiemu chorążemu lwowskiemu⁷⁹ powrócono za podróżne fatygi w drodze tureckiej poniesione iuxta scriptum ad archiwum porrectum – 10 000

J.M. Panu Wojciechowi sławnej pamięci Bieczyńskiemu łowczemu kaliskiemu⁸⁰ do Konstantynopola w pewnych sprawach wysłanemu dano ex senatus consulto – 6000

J.M. Panu Mariuszowi Jaskólskiemu strażnikowi wojskowemu⁸¹ w sprawach Rzeczypospolitej do Porty Otomańskiej ze Gdańska wysłanemu – 12 000

J.M. Panu Wojciechowi Dominikowi Bieniewskiemu skarbnikowi halickiemu⁸² do Porty Otomańskiej wysłanemu – 4000

J.M. Panu Sebastianowi Machowskiemu J.K.M. pułkownikowi⁸³ w takiejże legacji od Rzeczypospolitej do Konstantynopola wysłanemu – 6600

⁷³ Krzysztof Zawisza (zm. 1670) – pisarz w. lit. 1637, marszałek nadw. lit. 1649, wielki 1654-1669, kasztelan wileński 1669.

⁷⁴ Jan Zawisza Dowgiałło (zm. 1661), pisarz w. lit. 1649, referendarz duchowny 1649, biskup wileński 1656.

⁷⁵ Cyprian Paweł Brzostowski (zm. 1688), referendarz lit. 1650-1681, pisarz w. lit. 1657-1672, kasztelan trocki 1681, wojewoda trocki 1684.

⁷⁶ Posłował do Moskwy w 1657 r. Zob. jego biogram w PSB, t. 1, Kraków 1935, s. 382-383.

⁷⁷ Stefan Golecki polski poseł do Moskwy na przełomie X/XI 1656 r. Я. Федорук, *Віленський дозовір 1656 року*, Київ 2011, s. 494.

⁷⁸ Aleksander Czernicki podstoli wileński w latach 1650-1676; *Urzednicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy*, t. 1: *Województwo wileńskie XIV-XVIII wiek*, red. A. Rachuba, Warszawa 2004, s. 155. Posłował w lipcu 1656 r. do cara Aleksego Michajłowicza a następnie do polsko-litewskich komisarzy do Wilna. Zob. Я. Федорук, *Віленський дозовір...*, s. 272-274.

⁷⁹ Mikołaj Bieganowski stały poseł Rzeczypospolitej do Turcji; w 1654 r. posłował do sultana Mehmeda IV w celu rozerwania sojuszu tatarsko-kozackiego. Zob. jego biogram w PSB, t. 2, Wrocław 1936, s. 26-27.

⁸⁰ Wojciech Bieczyński częsty poseł i goniec do Turcji i Chanatu Krymskiego; w trakcie kampanii żwanieckiej 1653 r. tłumacz i zakładnik w trakcie pertraktacji z Tatarami. Zob. jego biogram w PSB, t. 2, Kraków 1936, s. 22-23.

⁸¹ M. Jaskólski – wielokrotnie posłował na Krym; w lutym 1657 r. wysłany do Turcji z żądaniem powstrzymania Jerzego II Rakocznego przed atakiem na Rzeczpospolitą; uwięziony w Siedmiogrodzie dotarł do Stambułu latem już po rozgromieniu sił siedmiogrodzkich. Zob. jego biogram w PSB, t. 11/1, Wrocław 1964, s. 64-65.

⁸² Wojciech Dominik Bieniewski w 1658 r. występuje z urzędem podczaszego halickiego. Zob. *Urzednicy województwa ruskiego XIV-XVIII wieku. Spisy*, red. K. Przyboś, Wrocław 1987, s. 53.

⁸³ Sebastian Machowski płk jazdy, regimentarz i oboźny wojskowy; poza poselstwem do Turcji uczestniczył w negocjacjach z Kozakami jako komisarz Rzeczypospolitej w 1651 r. Zob. A.B. Pernal, *Rzeczpospolita Obojga Narodów a Ukraina. Stosunki dyplomatyczne w latach 1648-1659*, Kraków 2010 (indeks).

[64]

A residuum odebrał od Pisarskiego mieszczanina lwowskiego, przy którym publiczne pieniądze to jest 3400 zostawało

J.M. Panu Andrzejowi Miaskowskiemu stolnikowi halickiemu⁸⁴ iuxta scriptum ad archiwum porrectum powrócono za podróże unkoszty w drodze tureckiej poniesione – 2000

Panu Franciszkowi Meignien⁸⁵ do Konstantynopola w sprawach Rzeczypospolitej wysłanemu – 1200

Jaśnie Przewielebnemu J.M. księdzu Mikołajowi Prażmowskiemu na on czas sekretarzowi w. koronnemu⁸⁶ w legacyjej do Rakoczego wysłanemu ex senatus consulto dano – 8000

J.M. Panu Gabrielowi Silnickiemu miecznikowi braclawskiemu⁸⁷ w tęż drogę z J.M. wysłanemu – 600

J.M. Panu Janowi Szumowskiemu podstolemu przemyskiemu⁸⁸ tamże wysłanemu – 1200

J.M. Panu Mikołajowi Podlodowskiemu staroście radomskiemu⁸⁹ do księcia J.M. brandenburskiego w sprawach Rzeczypospolitej wysłanemu dano – 6000

J.M. Panu Janowi Andrzejowi Morsztynowi [64v] stolnikowi sandomirskiemu⁹⁰ do Berlina do tegoż księcia J.M. wysłanemu – 1200

J.M. Panu Janowi Tańskiemu viceinstigatorowi na on czas koronnemu⁹¹ tamże wysłanemu – 600

J.M. Panu Bartholdowi Rauthenfels sekretarzowi J.K.M.⁹² tamże ex senatus consulto wysłanemu – 1500

J.M. księdzu Turskiemu na berlińską rezydencyją do księcia wysłanemu – 300

J.M. Panu Tobiaszowi Morsztynowi podstolemu krakowskiemu⁹³ jako posłowi do króla duńskiego [Fryderyka III] na rezydencyją naznaczonemu dano różnemi czasy – 15 100

⁸⁴ Wraz z Mikołajem Bieganowskim posłował do sułtana Mehmeda IV w 1654 r. w celu rozerwania sojuszu tatarsko-kozackiego. Zob. biogram A. Miaskowskiego w PSB, t. 20/3, Wrocław 1975, s. 534-535.

⁸⁵ Franciszek Mesgnien-Meniński w 1656 r. jako tłumacz języków wschodnich pobierał ze skarbu stałą pensję. Zob. *Polska służba dyplomatyczna XVI-XVIII wieku*, red. Z. Wójcik, s. 286; por. B. Baranowski, *Znajomość Wschodu w Polsce do XVIII wieku*, Łódź 1950, s. 113.

⁸⁶ Mikołaj Prażmowski wysłany do Jerzego II Rakoczego z propozycją oddania tronu Rzeczypospolitej jego synowi Franciszkowi w zamian za pomoc wojskową przeciw Szwecji w kwietniu 1656 r. Zob. jego biogram w PSB, 28/3, Wrocław 1985, s. 383.

⁸⁷ Gabriel Silnicki (zm. 1681), rtm. JKMcI, stolnik podolski 1666-1670, kasztelan czernihowski 1670-1676, kasztelan podolski 1676-1680. Wraz z szlachtą zgromadzoną we Lwowie pertraktował z Jerzym II Rakoczym w II 1657 r., odwołując go od ataku na Rzeczpospolitą. Zob. jego biogram w PSB, t. 37/4, Warszawa-Kraków 1997, s. 492.

⁸⁸ Jan Szumowski, wojski przemyski 1657-1668.

⁸⁹ Mikołaj Podlodowski (zm. 1674), star. radomski 1654-1669, kasztelan kijowski 1671. W 1656 r. M. Podlodowski z Romaszkiwiczem tłumaczem towarzyszył posłowi chana Alemu murzie w jego misji do elektora brandenburskiego w celu odwiedzenia go od sojuszu ze Szwedami. Zob. biogram Romaszkiwicza w PSB, 31/4, Wrocław 1989, s. 621.

⁹⁰ J.A. Morsztyn wysłany do Berlina, aby uzgodnić z Fryderykiem Wilhelmem wizytę królowej Ludwiki Marii w Berlinie w lipcu 1658 r. Zob. o tej misji L. Kubala, *Wojny duńskie...*, s. 57-58.

⁹¹ Jan Tański (zm. 1673), pisarz grodzki poznański 1649/50, wiceinstygator kor. 1649, instygator kor. 1658-1673.

⁹² Bartold Rauthenfels posłował także do elektora saskiego w 1658 r.; jego podpis figuruje także pod aktem kapitulacji Torunia 23 XII 1658 r. L. Kubala, *Wojny duńskie...*, s. 423, 468.

⁹³ Tobiasz Morsztyn (zm. 1664), dyplomata, stały rezydent JKMcI w Danii, podstoli krakowski 1655-1661, łowczy kor. 1661-1664, burgrabia krakowski 1662-1664.

Jaśnie Wielmożnemu J.M. Panu Krzysztofowi Tyszkiewiczowi wojewodzie czerniechowskiemu⁹⁴ w pewnej legacyjej do Chmielnickiego wysłanemu dano – 6000

J.M. Panu Stanisławowi Kazimierzowi Bieniewskiemu kasztelanowi wołyńskiemu⁹⁵ do Chmielnickiego na ujęcie niektórych Kozaków wysłanemu dano – 13 000

J.M. Panu Franciszkowi Lubowickiemu stolnikowi ciechanowskiemu do Chmielnickiego wyprawionemu dano – 4000

[65]

J.M. księdzu Dionizemu Bałabanowi władcy łuckiemu od Chmielnickiego w sprawach Rzeczypospolitej powracającemu – 500

J.M. Panu Mikołajowi Zaćwilichowskiemu wojskiemu winnickiemu, rotmistrzowi J.K.M. do Chmielnickiego wysłanemu – 3000

J.M. księdzu Piotrowi Parczewic⁹⁶ arcybiskupowi martianopolitańskiemu do Chmielnickiego wysłanemu dano – 400

J.M. Panu Danielowi Jerzemu Woroniczowi skarbnikowi kijowskiemu⁹⁷ na Ukrainę wysłanemu – 200

Panu Grzybowskiemu z listami J.M. pana wołyńskiego⁹⁸ do Czehryna wysłanemu – 300

J.M. Panu Janowi Szumowskiemu podstolemu przemyskiemu do Krymu w pewnych sprawach wysłanemu – 8000

Temuż J.M. tamże wysłanemu – 6500

J.M. Panu Janowi Michałowi Myśliszewskiemu⁹⁹ tamże wysłanemu – 4000

J.M. Panu Krzysztofowi Koryckiemu na on czas chorążemu nowogrodzkiemu¹⁰⁰ tamże wysłanemu – 2000

J.M. Panu Stanisławowi Druszkiewiczowi wojskiemu halickiemu¹⁰¹ tamże wysłanemu – 2000

[65v]

J.M. Panu Tomaszowi Karczewskiemu za poniesione fatygi w drodze krymskiej powrócono ex senatus consulto – 600

J.M. Panu Kazimierzowi Szczuce od króla J.M. do Supan Kazi Agi w sprawach Rzeczypospolitej wysłanemu – 300

⁹⁴ Krzysztof Tyszkiewicz (zm. 1666), podczaszy kijowski 1646-1649, star. żytomierski 1649-1655, wojewoda czernihowski 1654-1659.

⁹⁵ Stanisław Kazimierz Bieniewski (zm. 1679/1680), pisarz grodzki łucki 1650-1655, kasztelan wołyński 1657-1660, wojewoda czernihowski 1660-1679.

⁹⁶ Piotr Parczewicz (zm. 1674), bułgarski duchowny katolicki, od 1656 tytularny biskup Marcjanopola (Presławia). W 1657 r. posłował do Kozaków w imieniu cesarza, zamierzając pojednać ich z Polską. Zob. D. Milewski, *Misja Piotra Parczewicza do Kozaków w 1657 r.*, „Saeculum Christianum”, 2019, R. 26, t. 1, s. 60-81.

⁹⁷ Daniel Jerzy Woronicz (zm. po 1681), skarbnik kijowski 1640-1665, dworzanin JKMci.

⁹⁸ Zapewne Stanisław Kazimierz Bieniewski, kasztelan łucki 1657-1660

⁹⁹ Michał Myśliszewski – rtm JKMci, rzekomy wojski łyczowski w 1672.

¹⁰⁰ Krzysztof Korycki (zm. 1677), rtm JKMci, chorąży nowogrodzki-siewierski 1653-1659, gen. mjr 1658, chorąży kijowski 1659-1665, podkomorzy chełmiński 1665-1676. Wielokrotnie posłował na Krym w latach 1652-1655. Zob. jego biogram w PSB, t. 14/1, Wrocław 1968, s. 139-140.

¹⁰¹ Stanisław Druszkiewicz (zm. 1697), rtm. JKMci, wojski halicki 1656, podstoli parnawski 1660. W marcu 1656 r. wysłany na Krym do chana w sprawie posiłków tatarskich przeciwko Szwedom. Zob. jego biogram w PSB, t. 5, Kraków 1939-1946, s. 400.

Panu Romaszkwicowi¹⁰² różnymi czasy do chana J.M. wysłanemu i z Kirchomsicem – 3232
Panu Zachariaszowi Piotrowicowi tamże posłanemu – 300
Panu Krzysztofowi Mikołajowicowi tamże wyprawionemu – 350
Panu Jachnowicowi komornikowi króla J.M. do pana Szumowskiego w Krymie będącego wysłanemu – 300
Panu Kasprowi Szymańskiemu do Krymu wysłanemu – 400
Temuż od Supan Kazy Agi z więźniami szwedzkimi do króla J.M. wysłanemu – 60
J.M. Panu Stanisławowi Jordanowi za podjęte fatygi w drodze krymskiej dano ex senatus consulto – 600
J.M. Panu Hieronimowi Lanckorońskiemu wojewodzie ruskiemu¹⁰³ pro obside w Krymie zostawającemu za pół roka a die 1 Julii 1654 zaczęte – 5000
Temuż za drugie pół roka a die 1 Januarii 1655 zaczęte – 5000
[66]
J.M. Panu Stanisławowi Oleśnickiemu podkomorzycowi sandomirskiemu¹⁰⁴ za pół roka a die 1 Julii 1654 zaczęte pro obside w Krymie rezydującemu – 5000
Temuż za drugie pół roka a die 1 January 1655 zaczęte – 5000
In summa na expedycyjne Ich MM.PP. posłów do różnych nacyjej wysłanych facit – 304 562 zł.

¹⁰² Zob. przypis 16.

¹⁰³ Hieronim Lanckoroński (zm. 1697), wojewodzie ruski, podkomorzy podolski 1657-1696, zm. 1697. W trakcie rokowań z Tatarami w Żwańcu oddany w ich ręce jako zakładnik, rtm JKMc i podkomorzy podolski 1658 r. Zob. S. Cynarski, *Dzieje rodu Lanckorońskich z Brzezia, od XIV do XVIII wieku*, Warszawa-Kraków 1996, s. 151-155.

¹⁰⁴ Zapewne chodzi o Stanisława Oleśnickiego rtm. JKMc i, starostę radziejowskiego w 1658 r. Zob. S. Uruski, *Rodzina. Herbarz szlachty polskiej*, t. 12, Warszawa 1915, s. 298.